

סימן כ נר שבת

ראשי פרקים

שאלות

א. בין נר חנוכה לנר שבת

ב. הדמיון שבין נר חנוכה לנר שבת

ג. שיטת הרמב"ם

ד. הדלקה לפני הזמן

ה. נר שבת חשמלי

ו. ברכה על נרות שבת כשיש חשמל

סיכום

* * *

שאלות

האם יש להקיש מנר חנוכה לנר שבת: כגון אדם נשוי המתארח מחוץ לביתו בעוד אשתו נותרה בבית האם עליו להשתתף בפרוטה עם מארחיו? האם רווק המתארח אצל אחרים יוצא י"ח בהדלקת אמו בביתה? חייל שנמצא בשדה האם חייב בנר שבת? האם אפשר לצאת ידי חובה בשבת באור החשמל?

א. בין נר חנוכה לנר שבת

המשותף לכל שאלותיכם הוא שאתם משווים נר שבת לנר חנוכה. בנר חנוכה המצוה היא נר איש וביתו ולכן אם מדליקים עליו בביתו הוא נפטר בכך, ולהנחתכם ה"ה גם בשבת. וכמו"כ השוויתם את הדלקתה של האם בנר שבת לזו של אב בנר חנוכה. וכמו"כ הנחתם שכשם שנר חנוכה חל על הבית דווקא (הדבר לא מוסכם עיין באהלה של תורה ח"ב סי' צח אות ז), כך גם נר שבת חל בבית דווקא ולא בשדה. וכן השימוש בחשמל, בחנוכה יש צורך בשמן כשיעור

ואילו אור החשמל אין בו שמן כלל. אך האם גם בשבת יש צורך בשמן כשיעור? מצינו בפוסקים דמיון מסוים בין השניים, אולם גם הבדלים רבים, ויש צורך לברר את גבולות הדמיון וההבדלים. נפתח בהבדל. יש הבדל מהותי ביניהם. בנר חנוכה המצוה היא משום פרסומי ניסא על פתח הבית ואסור להשתמש לאורה. בעוד שנר שבת נועד דווקא לאורה ולעונג שבת בתוך הבית. בנר חנוכה י"א שמה שאמרו נר איש וביתו הכוונה לבית הפיזי. שעל פתח ביתו של האדם ידלק נר ובכך יצא י"ח המצוה, גם אם הוא אישית אינו נמצא בבית בזמן שהנר דולק. אולם בשבת פשוט יותר שהכוונה היא לבית המשפחתי ולא לבית הפיזי. כי מה שנאמר בנר שבת משום "שלום ביתו" ברור שהכוונה לבית המשפחתי ולא לביתו הפיזי. נר שבת נועד להביא עונג שבת, שאדם לא ישב בחשכה וכמש"כ הרמב"ם (שבת פ"ב מ"א, הל' שבת פ"ה ה"א) והגדיר זאת המרדכי (שבת סי' רצד) שלא יכשל בעץ ובאבן, ולכן גם מי שאינו בביתו חייב משום עונג שבת להדליק נר באשר הוא שם (ואדרבה מי ששוכן בשדה יש חשש גדול יותר שייכשל בעצים ואבנים מאשר

כלומר, עיקרו של נר חנוכה הוא חיוב גברא להדליק נר לשם פרסומי ניסא.

ב. הדמיון שבין נר חנוכה לנר שבת

עם זאת מצינו שהקישו הפוסקים מנר חנוכה לנר שבת לכמה פרטים. ולמרות ההבחנה שהבחנו בין שני הנרות החילו על נר שבת חלק מהל' נר חנוכה. ונחלקו הראשונים בדבר. האם גם בנר שבת יש נוסף לחיוב החפצא שיהיה אור בבית גם חיוב גברא, להדליק. שורש המחלוקת הוא באשתו של רב יוסף (שבת כג, ב) שנאמר שם "ובלבד שלא יקדים ולא יאחר", רש"י והר"ח פירשו שהמדובר בנר שבת. כלומר בשבת יש שני דינים: א. שיהיה אור בבית. ב. שיהיה ניכר שהאור הודלק לכבוד שבת. אך מהריטב"א שם משמע שמדובר בחנוכה ולא בשבת שכתב:

ובלבד שלא יקדים. פי' קודם תחלת השקיעה בעוד שהשמש בעולם. ושלא יאחר מאד לאחר השקיעה, ומצותה שידליק מיד לאחר השקיעה ותנו לא מיד.

ולא יתכן שכונתו לנר שבת, שידליק אותו לאחר השקיעה. אלא ע"כ כונתו לנר חנוכה. ובשבת אה"נ ניתן להקדים אע"פ שלא ניכר שמדליק לכבוד שבת כי העיקר שיהיה אור בשבת.

ר"ת (שם כה, ב תוד"ה חובה) התלבט בשאלה זו ובתחילה סבר שבנר שבת העיקר שיהיה אור, גם אם מעשה ההדלקה לא נעשה לכבוד שבת. אולם לבסוף חזר בו וסבר שגם בנר שבת צריך שמעשה ההדלקה יהיה לכבוד שבת.

ומהמרדכי (סי' רצד) בשם המהר"ם משמע שחל חיוב גברא על כל בני הבית, ולא די

בבית). ולא מצינו שהדלקת האשה בביתה פוטרת את בעלה הנמצא במקום אחר. הנר שמאיר בביתה לא מסלק את התקלות של בעלה השרוי בחשכה במקום אחר, והרי גם הוא מצווה להתענג בשבת.

במילים אחרות: בשבת העיקר הוא האור ובחנוכה העיקר הוא הדלקת הנר, לא מבעיא למ"ד הדלקה עושה מצוה – וכך ההלכה – אלא אפילו למ"ד הנחה עושה מצוה עיקרה של המצוה הוא הפרסומי ניסא שבהדלקת הנר ולא האור שבו. בחנוכה – כבתה אין זקוק לה, משא"כ בשבת כבתה זקוק לה ועליה להדליק את הנר מחדש. השאלה היא רק מעשית, כיצד תעשה זאת? לשיטת רוב הראשונים בכך שהאשה ברכה על הנר היא לא קיבלה שבת עדיין והיא חייבת להדליק נר אחר, שלא יכבה, ע"מ שיהיה אור בבית וא"כ היא יכולה להדליק בעצמה. אלא אפילו לשיטת הבה"ג – וכדעתו הכריע הרמ"א – שיש בברכה משום קבלת שבת חייב מישהו מבני הבית, שעדיין לא קיבל שבת, להדליק נר אחר.

ודוק בלשון הרמב"ם שכתב בהל' שבת (פ"ה ה"א):

אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת.

כלומר זהו חיוב חפצא בלבד, שיהיה אור בבית.

לעומת זאת בהלכות חנוכה (פ"ד ה"א) כתב:

מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד... והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד... והמהדר יתר על זה מדליק נר לכל אחד ואחד ומוסיף והולך.

היא מקבלת שבת ואכן מנהג אשכנז שנשים לא מברכות על ההדלקה אלא על הנאת האור, א"כ גם אדם נשוי הנמצא מחוץ לביתו צריך לברך על הנר, והדק"ל שא"כ מה ההבדל בין רווק לנשוי? אומנם בדברי המחבר ניתן להעמיס את מש"כ שגבר נשוי לא יברך, וא"כ יש הבדל רווק לנשוי, אך הרמ"א היה צריך לשיטתו להעיר על כך ולא מצינו הגהה של הרמ"א בנושא זה. אולם באמת דוק בלשון השו"ע שכ' "אבל מי שחוא אצל אשתו" משמע שאין מדובר כלל באכסנאי אלא בבעה"ב שנמצא בביתו עם אשתו, אלא שיש כמה חדרים בבית ואשתו מדליקה רק בחדר אחד (כנהוג, בחדר שבו אוכלים) מכיון שהוא משתמש גם בחדרים אחרים חובתו להדליק בהם נר שלא ייכשל בעץ ואבן, אך אינו מברך כי הוא יוצא בברכת אשתו. אלא שלפי"ז מסתבר שגם אם לא שמע את ברכתה אינו מברך, כי חובת הגברא להדליק היא על הבית ולא על כל אחד ואחד. משא"כ רווק חלה עליו חובה להדליק בעצמו לכן מברך. אך אה"נ יתכן שאכסנאי נשוי מחוץ לביתו מברך.

מאיך י"ל שהתקנה היתה שאת חיוב הגברא תקיים האשה והבעל ייפטר בכך, גם אם אינו בבית. ולפי"ז רווק שהוא אכסנאי אע"פ שיש לו אור אך את חיוב הגברא לא קיים, וא"כ עליו להשתתף בפריטי כמו שמצינו בחנוכה. ואכן הראב"ה בהגהות מרדכי (ריש במה מדליקין) השוה דין אכסנאי בשבת לחנוכה שהשתתפות בפרוטה עם האכסנאי פוטרת את חיוב הגברא של מעשה ההדלקה. שהרי בחנוכה לא די באור אלא יש צורך במעשה הדלקה והשתתפות בפרוטה הופכת אותו לאחד מבני הבית ואז ממילא הנר שהודלק בבית שייך גם לו

בכך שהאשה מדליקה ומוציאה את הבעל (ועיין שפ"א [שבת כא] שהתלבט האם מצות נר חנוכה הבסיסית של נר איש וביתו היא מצוה אישית על כאו"א אלא שבעה"ב מוציא את כולם מדין שליחות אך דעת הפנ"י שם שהמצוה היא חפצית על הבית. ור' מש"כ באהלה של תורה ח"ב סי' צח).

ומכאן משמע שגבר שנמצא בביתו, הוא יוצא יד"ח של שני הדינים, מצד החפצא הרי יש לו אור ומצד הגברא הרי אשתו מוציאתו. ואפילו אם הוא נמצא במקום אחר ואשתו נמצאת בביתם, אם במקום שבו הוא נמצא מדליקים נר ג"כ יצא י"ח שני החיובים. מצד חיוב החפצא יש לו אור במקומו ומצד חיוב הגברא אשתו מוציאתו. וכן נפסק בשו"ע (סי' רסג ס"ד):

בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו, אבל מי שחוא אצל אשתו א"צ להדליק בחדרו ולברך עליו. לפי שאשתו מברכת בשבילו.

ופירש המג"א – אבל להדליק צריך שלא יכשלו בעץ או באבן. כלומר, שלא כמו בנר חנוכה שהבעל לא צריך להדליק במקומו כי אשתו הוציאתו בכך שהדליקה נר בביתם, בנר שבת היא לא יכולה לפוטרו, כי נר שהיא מדליקה בביתם לא מאיר את החשכה בה הוא נמצא. אלא שלשון השו"ע צ"ע, א"כ מאי שנא נשוי מרווק, שניהם צריכים להדליק נר בחדרם. ואולי נשוי לא מברך כי אשתו מברכת והברכה נתקנה על חובת הגברא שבנר שבת ולא על האור, שהרי נוסח הברכה הוא "להדליק נר של שבת". מיהו הסבר זה מוקשה, שהניחא לשיטת רוב הראשונים שמברכים על ההדלקה עובר לעשייתו, אך לשיטת הבה"ג שא"א לברך על מעשה ההדלקה כי בכך

הגרי"ז מבריסק תירץ עפ"י יסוד זה סתירה ברמב"ם בהלכות שבת. בפרק ה (ה"א) הוא כותב:

אחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת... שזה בכלל **עונג שבת**.

ואילו שם בפרק ל (הלכה ב) ההוא כותב: איזהו **כבוד** זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת... ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו **לכבוד שבת** הן.

בפ"ה הוא מדבר של האור המאיר בשבת עצמה זהו עונג שבת. בפ"ל הוא מדבר על הדלקת הנר בערב שבת שהיא מכלל ההכנות לכבוד שבת.

אלא שאם כנים הדברים גם הרמב"ם סובר שיש בהדלקת הנר שני דינים גם האור עצמו וגם הדלקתו לכבוד שבת, א"כ חובה להדליק את הנר סמוך לשבת כדי שיהיה ניכר שהודלק לכבוד שבת ומדוע לא הביא להלכה את הגמרא שלא יקדים? וצ"ע. ונראה לומר עפ"י דקדוק בלשון הרמב"ם שכתב "ויהיה נר דלוק" ולא כתב שמצוה להדליק נר. אמנם מצות כבוד שבת להכין את הכל מע"ש, אולם המצוה היא לא בעצם המעשה אלא בתוצאות שלו. וא"כ באמת אין צורך להדליק את הנר בע"ש בזמן שיהיה ניכר לכבוד שבת, אלא צריך לדאוג לכך שהנר יהיה דלוק.

ד. הדלקה לפני הזמן

על בסיס חקירה זו בגדר נר שבת סובבים דברי המגן אברהם (סי' רסג ס"ק יא):

כתב מהר"ש בשם מהר"מ ז"ל כשיש חופה בע"ש ומאחרים בה עד אחר

וכאילו גם הוא עצמו הדליק (ועיין שפ"א שצינו לעיל אם בנר חנוכה יש שליחות או שמעיקרא זו חובת הבית).

ונראה שרווק הסמוך על שולחן הוריו ואמו מדליקה נרות יוצא י"ח במעשה ההדלקה של אמו גם אם הוא נמצא מחוץ לביתו ובמקום בו הוא נמצא יש אור הוא פטור מלהדליק בעצמו או להשתתף בפרוטה. (ובכך יש דמיון מסוים לחנוכה שהאב מוציא את כל בני הבית בכל מקום שהם) אך רווק העומד ברשות עצמו, אם הוא מתארח אצל אחרים, הוא חייב להשתתף בפרוטה כדי לצאת יד"ח של חיוב הגברא שלו להדליק.

ג. שיטת הרמב"ם

אולם הרמב"ם לא הביא את הדין של אשת רב יוסף בהל' שבת אלא רק בהל' חנוכה (ועיין אבן האזל שפירש שהמדובר היה בע"ש של חנוכה).

לדעת הרמב"ם אין חובת גברא של הדלקה בנר שבת ולדעתו אפ"ל שגם אם אשה הדליקה מוקדם ולא ניכר שהדליקה לכבוד שבת, מכיון שיש אור בבית יצאה י"ח. אולם לדעת המרדכי יש גם חובת גברא שאדם ידליק את הנר לכבוד שבת. לכשתמצי לומר שני גדרים הם בנר שבת: חיוב עונג בשבת עצמה וחיוב כבוד בהכנות לכבוד שבת, ודבר זה למדנו מביאור הגר"א (סי' תקכט ס"א):

שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכוון איזהו כבוד כו' ור"ל עונג הוא בשבת עצמו וכבוד הוא בע"ש וכן כסות נקיה ע"ש וז"ש בשבת ענג ובי"כ כבוד לבד וכנ"ל. (ר"ל כיבוס הבגדים מע"ש הם כבוד שבת).

האור הוא המעשה שעליו היא מברכת, א"כ אפ"ל שה"ה גם אם לא הדליקה בעצמה אלא הגוי הדליק ובזמן ההדלקה היא הסתירה את עיניה מהאור, ואח"כ גילתה את עיניה לראותו היא מברכת על כך. ואע"פ שנוסח הברכה הוא להדליק י"ל שאכן לכתחילה ראוי היה לברך על מעשה ההדלקה ורק משום שא"א לברך על ההדלקה מברכים רק על האור. וה"ה לעניין גוי לכתחילה בודאי ראוי היה שהאשה תדליק בעצמה, אך בשעה"ד די בדין העיקרי שהוא האור וכדעת הרמב"ם. (דוק שהר"ש כתב זאת בשם המהר"ם וגם המרדכי כתב בשם המהר"ם ונמצא שמהר"ם עצמו סובר שיש צורך גם במעשה הדלקה סובר שחיוב הגברא אינו מעכב בשעה"ד).

השו"ע אמנם פסק כהמרדכי אך בכ"ז יש הבדל בין המחבר לרמ"א במי שמתארחת אצל אחרים, האם מותר לה לברך על הדלקת עצמה?

מין פסק בשו"ע (סי' רסג ס"ח) שלא תברך:

ב' או ג' בעלי בתים אוכלים במקום א' י"א שכל אחד מברך על מנורה שלו ויש מגמגם בדבר, ונכון ליוזר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד. הגה אבל אנו אין נהגין כן.

אמנם גם המחבר סובר שבעקרון יש עליה חיוב גברא להדליק גם בעצמה, למרות שיש כבר אור של בעלת הבית. מצות עונג שבת כבר קויימה. מצות כבוד שבת לבד לא מצדיקה ברכה על ההדלקה הנפרדת. אך הרמ"א סובר שחובת ההדלקה הנפרדת מדין כבוד שבת מצדיקה גם ברכה. פסיקת המג"א שאשה תברך על אור

שקיעת החמה והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואחר כך בחשיכה תפרוש ידה על הנרות ותברך, או תאמר לעכ"ר"ם להדליק אחר החופה והיא תברך עד כאן, ותמוה היא דל"ש ברכה בדלוקה ועומדת.

בדעת המהר"ש י"ל שמכיון שהעיקר הוא האור היא יכולה לברך על האור בלבד, ללא הדלקה, מידי דהוה אכל אשה אשכנזית שמברכת אחרי ההדלקה ומכסה את עיניה ורק אז מברכת, עובר לראיית האור, כי האור הוא עיקר המצוה ואילו מעשה ההדלקה הוא אמנם תנאי נחוץ, אך אינו מעכב. האור הוא ענג שבת ההדלקה היא כבוד שבת.

ובאשר לאמירה לעכ"ר"ם עיין הגהות הרעק"א שהק' הרי אין שליחות לגוי וכיצד תברך על מעשה ההדלקה של הגוי?

ואפ"ל ע"ד מש"כ המחנה אפרים (הל' שלוחין סי' יא) שבמצוות שבהן לא המעשה הוא העיקר אלא התוצאה, כגון מעקה גם גוי יכול לבנות את המעקה ואין צורך ששלוחו של אדם יהיה כמותו ממש. ואף כאן העיקר הוא האור ומעשה הדלקה הוא דין נוסף לכן גם גוי יוכל להיות שליח. (ור' שו"ת הר צבי או"ח ח"ב סי' ב).

מיהו באשר לברכה לא מסתבר שישראל יברך על מעשה שעשה הגוי והוא לא נקף אצבע. וגם לד' המחנ"א אומנם ישראל יוצא י"ח מצות מעקה שנבנה ע"י גוי אך לברך אינו יכול אא"כ עשה מעשה כלשהו. מיהו יתכן לומר שבר שבת שאני. מכיון שלפי מנהג אשכנז האשה מברכת על האור ולא על הדלקה, ר"ל גילוי עיניה לראות את

ראיתי בספר צל"ח החדש... שאפשר לקיים מצוה ע"י גרמא... וגבי חנוכה פשיטא ליה בודאות שאפשר לקיים אף ע"י גרמא, משום דעצם עיקר המצוה לא נתקנה אלא משום פרסומא ניסא,

ולענ"ד (=דעת הצי"א) נראה להעיר די"ל דגרמא כזו של הדלקת מאור החשמל, אינו נכנס כלל בגדר השאלה של אם אפשר לקיים מצוה ע"י גרמא, מכיון שכך הוא דרכו של מאור זה להדליקו באופן כזה, וזוהי דרך הדלקתו... ובפי ההמון נקרא זה שהוא כמו ידיו הדליק הנרות הללו, ואיכא פרסום הנס.

וא"כ ק"ו נר שבת שבודאי עיקר המצוה היא האור ויוצאים יד"ח גם בגרמא.

[הספר צל"ח החדש התחבר ע"י דו"ר ר' אלתר שטיגליץ ומכיון שאין הספר מצוי ביד הכל אני רואה חובה להביא את תוכן דבריו. תחילה הוא עומד על דברי הר"ן סנהדרין (עז ע"ב):

אין לדמות נזקי ממון לרוצח לענין חיוב מיתה. משום דרוצח אקיל רחמנא גביה דלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון וכיון שכן בעינן שיעשה פועל ממש ובריא היזיקה קודם שיתחייב מיתה כההיא במאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בדקא דמיא דבכח ראשון חייב בכח שני פטור משום דלא הוי גיריה אלא בכח ראשון, אבל בכח שני אנע"ג דבריא היזיקה כיון דלא עביד מעשה ממש אלא בגרמא פטור. ואילו דכוותה לענין נזקין אילו הניח חפצי חבריו בקרקע ואשקיל עליה בדקא דמיא ונאבדו אפילו בכח שני משמע דחייב. דכח שני זה בריא היזיק' והוי דינא דגרמי ממש ולא גרע משורף שטרותיו של חבריו דחייב. – – – ולענין אשר נמי

שהודלק מוקדם או ע"י גוי תואמת את פסיקת הרמ"א. מסתבר שהמחבר חולק על כך.

ה. נר שבת חשמלי

לדיוננו יש השלכה גם לענין אור החשמל בימינו.

להנחה שעיקר המצוה בנר שבת הוא האור, א"כ אדרבה אין אור מכובד ומענג יותר בימינו מאשר אור החשמל. וכי יעלה על הדעת להעדיף בשבת אור נרות על אור החשמל? ואע"פ שלגבי נר חנוכה בודאי אור החשמל פסול, כי העיקר חסר והוא השמן, שבו ארע הנס. ואין לומר שהחשמל מיוצר בתחנת הכוח משמן האדמה, לא מיבעיא במקומות שמייצרים חשמל מפחם, רוח, שמש וגרוויטציה של מים, אלא אפילו במקומות שמייצרים חשמל מנפט אין לנר הדולק בבית שום קשר עם השמן שבתחנת הכוח. השמן שם כבר כלה ונוצר במקומו זרם חשמלי. הנורה דולקת בבית מכוח האלקטרוניום הזורמים בה ולא מכוח השמן שנשרף כבר. וכן פסקו הציץ אליעזר (ח"א סי' כ פי"ב) שא"א לצאת יד"ח נר חנוכה בחשמל כי אין כאן שמן והגרשז"א במנחת שלמה (תניינא ב-ג סי' נח, ומשמע מדבריו שנוטה להתיר הדלקת נר חנוכה בנר הניזון ממצבר או בטריה, אך לא בזרם חילופין). אולם בשבת השמן אינו עיקר, אלא האור, ואין לך אור נאה יותר מחשמל.

השאלה היא רק אם אפשר לברך על הדלקת האור החשמלי. הציץ אליעזר שם יוצא מנקודת הנחה שבאור החשמל אין הדלקה ישירה כמו בנר רגיל, אלא מעין גרמא (הנחתו היא שיש פסק זמן בין החיבור לחשמל לבין הופעת האור. ר' להלן). וזו לשונו:

שבנזקין התוצאה היא השנואה בעיני ה' לכן גרמא (אסור).

גם הגרצ"פ בהר צבי (או"ח א קמג) התייחס להדלקת נר שבת חשמלי כאל גרמא והעלה סברה דומה למש"כ דו"ז בצל"ח החדש. אלא שהוא דימה שם את הדלקת החשמל לסילוק תריס (ר' סנהדרין עז, ב). כי המדליק חשמל מחבר את מעגל הזרם שהיה מנותק, ובעצם רק מסלק את המונע את הזרם מלזרום ומאפשר לזרם להגיע אל הנורה ולהדליקה. אך לענ"ד החשמל דומה יותר לבידקא דמיא בכוח ראשון. שהרי הזרם הגיע מתחנת הכוח עד למפסק ובסגירת המעגל הזרם ממשיך את דרכו כהרף עין ותוך שבריר שניה הנורה נדלקת. זו לא גרמא. ואין צורך להבחנה שהבחינו דו"ז והגרצ"פ בין מצות נר שבת למצוות אחרות. אם כי סברותיהם קיימות למצבים אחרים, לא לחשמל.

המדליק נר שבת ע"י חשמל יוצא י"ח הדלקה גם מדין עונג וגם מדין כבוד. ובכ"ז נהגו בנות ישראל די בכל אתר ואתר להדליק נר מיוחד, באש רגילה, לכבוד שבת, נוסף לאור החשמל. ורק בהעדר נרות רגילים סומכים על אור החשמל.

ו. הברכה על נרות שבת כשיש חשמל

לדעת המחבר, שאורחת לא תברך על הנר שמדליקה בעצמה במקום שבעלת הבית מדליקה. נוסף לנר שהדליקה בעלת הבית, כי יש כבר אור בבית, צ"ע כיצד אשה מברכת על נרות שבת, כאשר החשמל כבר מאיר באור יקר. הרי יש כבר אור שהודלק ע"י אחרים או אפילו ע"י עצמה, וא"כ לשם מה הברכה על הנר? גם לנוהגים כרמ"א יש בעיה, כי לא

אנ"ג דמשום חציו הוא וכדק"ל הכי וחיוב בארבעה דברים מ"מ לא מיחייב מיתה אלא א"כ נפל לתוך האור וכבשו שם או שדחפו לאור ואין יכול לעלות משם דעביד מעשה ממש... לפיכך אין להקשות ענין אש דחיובו אינו אלא בממונות ובד' דברים לענין חיוב מיתה אלא א"כ עשה מעשה ממש וזה ברור כנ"ל.

ומכיון שמצוות צריכות כוונה (עיין או"ח סי' ס שעדיין היא מחלוקת) א"א לקיים מצוה בגרמא. אך מצוות שהכוונה אינה מעכבת, כגון מילה, שגם ללא כוונה קיים את המצוה, כי סו"ס התוצאה הושגה: הוסרה הערלה, לכן ניתן לקיימה בגרמא. וכן מצות גילוח בניזיר, ניתן היה לקיימה בסם אלמלא גזה"כ (ניזיר מ א) למרות שהסם אינו משיר את השיער מיד אלא הוא רק גורם לכך כי סו"ס התוצאה הושגה – הנזיר מגולח. וכן בנר חנוכה, המטרה היא פרסומי ניסא, לכן גם המדליק בגרמא יצא. ואין להביא ראיה מהמדליק לפני פלג המנחה שלא יצא. שם הסיבה לכך היא משום שלא ניכר שמדליק לשם מצוה ואין כאן פרסומי ניסא.]

(בעצם חילוק זה בין מצוות שבהן המעשה עיקר לבין מצוות שהתוצאה עיקר רמוז במס' שבת [קכ, ב]:

אמר קרא, ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם, עשייה הוא דאסור, גרמא – שרי. – אי הכי, הכא נמי: כתיב לא תעשה [כל] מלאכה – עשייה הוא דאסור, גרמא שרי!

משמע שאם היה כתוב "לא תיעשה" בלשון נפעל גרמא היה אסור. ור' חזו"א [מועד סי' לז] שחילק ג"כ בין שבת לנזיקין לעניין גרמא. בשבת המעשה שנאו בעיני ה' לכן גרמא מותר, בעוד

שהאור נדלק מאליו לא נעשה בו מעשה הדלקה כלל עדיין נשאר חיוב ההדלקה על האשה.

סיכום

למרות שהפוסקים דימו את מצות נר שבת לנר חנוכה עדיין ההבדלים ביניהם רבים. הנפ"מ בין נר חנוכה לנר שבת הן: א. בנר חנוכה כבתה אין זקוק לה בשבת כבתה זקוק לה. (וממילא נפ"מ לשמנים הפסולים לשבת כשרים לחנוכה).

ב. אם הדליק לפני פלה"מ בחנוכה חוזר ומדליק, בשבת בדיעבד ובשעה"ד יוצא י"ח.

ג. בנר חנוכה מברך עובר להדלקה בשבת אפשר לברך גם אחרי ההדלקה, על האור.

ד. מי שנמצא בשדה פתוח במקום שאין שום מבנה יתכן שפטור מנר חנוכה אך בנר שבת חייב.

ה. בנר חנוכה אשה פוטר את בעלה הנמצא מחוץ לבית אפילו אינו רואה נר, בשבת חייב שיהיה לו אור במקומו.

ו. אשה המתארכת בבית הוריה ובעלה מחוץ לבית בנר חנוכה אינה מוציאה אותו כי אינה בביתו, בנר שבת פוטר אתו ממעשה הדלקה.

ז. נר חנוכה שהדליק גוי לא יצא בו י"ח, בנר שבת יצא (וה"ה חש"ו).

ח. נר חנוכה חשמלי פסול כי יש צורך בשמן כשיעור, בעוד שבשבת כשר כי העיקר הוא האור.

ובאשר לשאלותיכם:

א. אם אשתו מדליקה גם אם היא בבית הוריה היא פוטר אתו ואינו צריך להשתתף בפרוטה.

דמי אור חשמל למתארכת אצל אחרים. האחרים הדליקו את הנר והם לא הוציאו אותה יד"ח בחיוב הגברא שלה. אך אשה בביתה כאשר בני הבית או היא עצמה הדליקו את אור החשמל וכבר הוציאו אותה יד"ח א"כ על מה היא מברכת? ובכלל, יש להקשות שרגא בטיהרא למאי מהני? וצ"ל שמכיון שאת אור החשמל נוהגים להדליק בכל יום ויום לא ניכר שההדלקה היא לכבוד שבת. ואע"פ שהקדימו את ההדלקה בגלל השבת, אין זו נחשבת הדלקת נר שבת ולכן עדיין נשארה לאשה חובת הדלקה. וגם לפני המצאת החשמל שבלא"ה הדליקו כל לילה נרות הקפידו להדליק לכבוד שבת בפמותות מיוחדים כדי שיהיה ניכר שההדלקה היא לכבוד שבת. ה"ה לאחר המצאת החשמל, מכיון שרגילים להאיר את הבית בכל יום ויום באור החשמל, נהגו בנות ישראל לא להסתפק באור החשמל הרגיל אלא להדליק נר מיוחד שניכר לכל שהוא לכבוד שבת. (ולא תהיה שבת המלכה פחות מאולמות מפוארים שמדליקים בהם נרות בסעודות חגיגיות, בנוסף לאורות החשמל הרבים.) אך בכל זאת ראוי יותר שהחשמל יודלק רק אחרי הדלקת הנר ע"י האשה כדי שברכתה תהיה גם על הנר וגם על אור החשמל שיודלק אח"כ. וגם לנוהגות כרמ"א עדיף להדליק את החשמל אחרי הנרות כדי שהברכה תתיחס גם לחשמל. וזכיתי לשאול על כך את הגרצ"פ פרנק והוא אמר שראוי לכוון את הברכה גם על אור החשמל. אולם איני זוכר אם המליץ לדחות את הדלקת החשמל לאחר הנרות. אך כך מסתבר. וביר"ט שחל במוצ"ש ושעון השבת הדליק את החשמל מבעוד יום י"ל שמכיון

- ב. האם מוציאה את בנה הסמוך על שולחנה במעשה ההדלקה.
 ג. חייל הנמצא בשדה חייב להדליק נר. ואם יש חשש שרוח תכבה שידליק אור חשמלי. ובאשר לברכה, יהיה הבדל בין נשוי לרווק.
 ד. אפשר לצאת בחשמל בשעה"ד. אך אין כאן כבוד שבת כראוי, אלא בעיקר עונג שבת, לכן לכתחלה יש להדליק נר מיוחד לכבוד שבת.

סימן כא

אישפוז סוטה במוסד מחלל שבת

- ראשי פרקים
 א. 'גברא קטילא' חייב במצוות
 ב. האם מותר לחלל שבת כדי להציל מעבירת עריות
 1. ספיקו של בעל משנה למלך
 2. הריגת רודף והצלתו בשבת
 3. מידת ההשוואה בין גילוי עריות לשפיכות דמים
 4. ההבדל בין בא במחותר לבין רודף
 5. הכרעת המאירי ורבינו יונה
 ג. איסור קל כדי להציל מאיסור חמור מסקנה

* * *

שאלה
 מכיון שהוא נטפל בין היתר לקרובות משפחתו, שהן בגדר עריות, נראה שיש לדון בו מדין רודף.
 לפי הדין, אם אין אפשרות אחרת למונעו, מותר אפילו להורגו, כמבואר בסנהדרין (עג, א). ועיי"ש (עב, ב) שלרודף יש גדר "גברא קטילא". אמנם גם אם נניח שהוא גברא קטילא, עדיין אין היתר לכאורה להעבירו על דת. וכי נידון למיתה, שהוא בגדר גברא קטילא, רשאי לחלל שבת ולאכול טרף?! ראייה שאין הוא רשאי יש להביא מהגמרא בערכין (ו, ב):
 הגוסס והיוצא ליהרג – לא נידר ולא נערך. ר' חנינא בן עקיבא אומר: נערך. מפני שדמיו קצובין. רבי יוסי אומר: נודר ומעריך ומקדיש, ואם הזיק – חייב. והלכה כר' יוסי. ועוד מובא שם (ז, א): היוצא ליהרג – מזין עליו מדם חטאתו

אדם בעל סטיות מיניות, המנצל בין היתר גם את בני משפחתו, זקוק להשגחה צמודה. בארץ יש מוסד סגור המסוגל לטפל במקרה קשה זה; דא עקא, המוסד אינו דתי, ואין בו השגחה על הכשרות ולא הקפדה על שמירת שבת. האם מותר לאשפז את אותו אדם במוסד זה?

א. 'גברא קטילא' חייב במצוות

בשו"ת חתם-סופר (או"ח סי' פג) דן במסירת ילד שוטה למוסד נוכרי שבו אוכלים נבלות וטרפות. הוא מתיר את הדבר, משום ששוטה פטור מן המצוות. בנידון דידן לא מדובר בשוטה, אלא בסוטה, שכן אין לו הסימנים שמנו חז"ל בשוטה, (עיי' חגיגה ג, ב וברמב"ם הל' עדות פ"ט ה"ט). אין לו אפוא דין שוטה, אך